

NAWU WA MAHANYELO WA GILLETTE

Off-Series

(nawu exikarhi ka milawu)

«Marito ma ku byela leswaku munhu a navela ku va mani. Mahanyelo ma ku byela leswaku u ve mani nkarhi wo leha ku ringana ku va yena.»

I. Nawu wa mahanyelo

Eka milawu hinkwayo leyi fumaka vutomi bya vanhu, nawu wa mahanyelo kumbexana hi wona lowu nga languteriwiki ngopfu kambe wu nga kona ngopfu ku tlula hinkwayo. A wu tsariwanga emilawini ya tiko. A wu humeleli eswileriso. A wu dyondzisiwi erivaleni swikoleni. Kambe wu famba na munhu un’wana ni un’wana ku sukela eku sunguleni ku ya fika emakumu ka vutomi bya yena — wu vumba swihlawulo, maendlelo, ku tsakelana, mpfhuka, ku miyela, ni hambu ku ri swihoxo.

Loko hi vulavula hi vanhu va misava, hi hlamusela mifuwo, ndhavuko, mikhuva ni ripfumelo. Loko hi vulavula hi munhu un’we, nhlamuselo hi ntolovelo yi nyikiwa tiphuphu timbirhi letikulu: ndzhaka ya ngati na dyondzo. Hi tlhelo rin’we leswi tekiwaka tanihi ndzhaka, hi tlhelo rin’wana leswi dyondziwaka. I nhlamuselo leyi hleleke, leyi chavelelaka, naswona yi lulamile hi xiphemu. Kambe vutomi bya xiviri byi komba swo karhi leswi rharhanganeke swinene. Vanhu lava kurisiweke endyangwini wun’we va kulisa mahanyelo yo hambana hi ku helela. Vanhu va mifuwo leyi nga ekule va angula eka swiendlakalo hi tindlela leti fanaka hi ndlela yo hlamarisa. Vamakwavo lava dyondzisiweke hi vatswari lava fanaka va teka tindlela leti langutaneke, kasi valuveri lava velekiweke etikhonthinenteni to hambana va vonaka va avelana mianakanyo ya le ndzeni leyi fanaka.

Kutani swo karhi swi baleka eka mintlawu leyi olovaka ku tlula hinkwayo. Hi swona leswi ndzi swi vitanaka nawu wa mahanyelo. A wu voniwi hi ku languta ko

sungula. A wu sasekanga ku fana na sutu ya muvumbi wa swiambalo lowu dumeke, a wu tikombi ku fana na rifuwo leri kombisiwaka, a wu tiveki ku fana na ndlela yo vulavula kumbe ririmi. A wu siyi mfungho lowu vonakaka exikandzeni xa munhu.

Nawu wa mahanyelo wu tshama kun'wana. Endleleni leyi munhu a langutanaka ha yona na xiphiqo. Eku hatliseni loku a nyikaka ntshembo ha kona. Endleleni leyi a khomaka matimba ha yona loko a ma kumile. Eka ku hlawula ku hlayisa xitshembiso kumbe ku xi tshova. Eka vuswikoti byo rindza — kumbe ku pfumala byona.

Vanhu vambirhi va nga vula marito lama fanaka va endla xiendlo lexi fanaka. Kambe nawu lowu va susumetaka wu nga hambana hi ku helela. Mahanyelo lama vonakaka i ehenhla ntsena ka xiendlakalo. Leswi hi swi vonaka siku na siku a hi nawu, kambe i vuyelo bya wona. Ku fana na moya, lowu nga voniwiki hi ku kongoma kambe wu tikombaka hi ku tsekatseka ka mirhi, nawu wu tshika ku ringanyetiwa hi swiendlo, hi leswi tlhelelaka, ni hi swihlawulo leswi munhu a swi endlaka eka nkarhi.

Xihlawulekisi xa wona lexi tsakisaka ku tlula hinkwaswo i ku tiya ka wona. Mavonelo ma cinca. Mianakanyo ya tipolitiki ya cinca. Mintirho ya cinca. Hambi ku ri ripfumelo leri dzikeke swinene ri nga cinca eka vutomi. Nawu wa mahanyelo, hi tlhelo rin'wana, wu tolovela ku hlayisa xivumbeko lexi tivekaka. Wu nga tolovela, wu tibasisa, wu kula kumbe wu onheka, kambe a wu talangi ku nyamalala. Hi swona leswi endlaka leswaku vanhu van'wana va tshama va tshembeka hambu loko va lahlekeriwa hi hinkwaswo, kasi van'wana va va lava nga tshembekiki hi nkarhi lowu va kumaka swo karhi. Hi swona leswi endlaka leswaku vumunhu byi humelela ngopfu-ngopfu ehansi ka ntshikilelo, loko swifihlo swa le vanhwini swi ntshunxeka naswona xivumbeko xa le ndzeni xi teka vulawuri.

Ku languta nawu wa mahanyelo hikwalaho i ku languta munhu eku ya emahlweni ka swiendlo swa yena, ku nga ri eka xihlawuhelo xa marito ya yena. Marito ma nga lulamisiwa ka ha ri emahlweni. Mahanyelo, eka nkarhi wo leha, a ma swi koti ngopfu. Hi swona leswi endlaka leswaku nawu wu va yin'we ya mimepe ya risima

swinene yo twisisa vanhu, minhlango, vaaki ni hambi ku ri matiko. A wu hlamuseli leswi munhu a tivulaka yena, kambe leswi a tolovelaka ku va swona loko vutomi byi n'wi ringeta. Naswona exikarhi ka mianakanyo na xiendlo hakanyingi ku na mpfhuka hinkwawo lowu hambanisaka xikongomelo na ntiyiso.

Tlhelela endzhaku magoza ma nga ri mangani, kutani u tlhelela endlwini yo sungula — eka masungulo. Eka vanhu lava a va nga ri na tithiyori, lava a va nga tivi nchumu hi saykholoji, sosiyoloji kumbe ndzhaka ya ngati. A va ri na xilaveko xo pona ntsena. Emisaveni yoleyo ya khale ku angula a ku nga si va xihlawulo xa mfuwo kumbe ku navela ka munhu hi xiyexe. A ku ri nhlamulo eka vutomi hi byoxe. Nawu wa mahanyelo kumbexana wu sungula kwalaho: eku languteni, eku tolovelani, eka vuswikoti byo hlaya khombo, ntshembo, mpfhuka ni ku va xiphemu. Khale ka loko vanhu va dyondza ku tihlamusela, a va ri karhi va dyondzile ku angula. Khale ka vukhonger, matiko, mintirho ni mianakanyo ya tipolitiki, a ku ri ni vanhu lava a va langutana na misava hi tindlela to hambana. Van'wana a va languta va nga si endla; van'wana a va endla va nga si languta. Van'wana a va aka vunghana; van'wana a va hlawula ku tshama va ri voxe. Van'wana a va avelana ndzilo; van'wana a va wu sirhelela.

Kumbexana nawu wa mahanyelo i leswi hakunene: ntsundzuko lowu dzikeke lowu tsemakanyaka nkarhi wu nga si tshama wu tsala vito ra wona. Swiambalo swa cinca, tindzimi ta cinca, thekinoloji ya cinca — kambe swo karhi swi tshama swi tlhelela eka swihlawulo swa vanhu ku fana na nsayino wa khale lowu nga vonakiki.

Hikwalaho ka sweswo minkarhi hinkwayo a ndzi languta swinene leswi tlhelelaka ku tlula leswi tivuriwaka. Swikongomelo hi ku hunguteka, mivuyelo hi ku engeteleka. Vanhu va ku byela leswaku va navela ku va mani; mahanyelo ya vona ma ku byela leswaku va ve mani nkarhi wo leha ku ringana ku va vona.

Leyi a hi tsalwa ra antropoloji, a hi tsalwa ra vutshunguri, naswona a hi nxopaxopo wa vaaki. I mavonelo ya wanuna loyi a hlanganeke na vanhu, matiko, mintirho ni minkarhi ya vutomi, a languta leswi va swi endlaka ku tlula leswi va swi vulaka.

Kutani, loko mutwali wa nawu lowu hambaneke na wa wena a humelela emahlweni ka wena, a ku hlamarisi hikwalaho ka leswi a swi vulaka. U ku hlamarisa hikwalaho ka ndlela leyi a swi vulaka ha yona. Hikwalaho ka mpfhuka wolowo lowu nga twisisekiki exikarhi ka xiendlo na rito. Hikwalaho ka ntumbuluko wolowo lowu nga kotiki ku tekeleriwa nkarhi wo leha. Hikwalaho ka ku miyela kolokuya loku fikaka emahlweni ka nhlamulo. Hikwalaho ka xihlawulo xexo lexi tlhelelaka eka nkarhi ku kondza xi tiveka. Naswona kumbexana, endzhaku ko ku byela ntsheketo, u kombela dola yin'we ntsena leswaku a yingiseriwa — hikuva wa swi tiva leswaku nkoka wa ntsheketo a hi nxavo lowu wu wu kumaka, kambe i mahanyelo lawa wu kotaka ku ma siya endzhaku.

II. Marito yo hetelela

Nawu a wu tshami wu tsala vito ra wona. Kambe wu sayina xihlawulo xin'wana ni xin'wana lexi u xi endlaka.

III. Tluka ra mutsari

Ntirho lowu a wu oderiwanga.

A wu xavisiwanga.

A wu endleriwanga swikongomelo swa bindzu.

Wu tsariwile ku va vumbhoni bya nkoka wa ku titiva, bya vumunhu bya munhu, ni bya xivumbeko lexi miyeleke xa miehleketo lexi ku nga riki na vukambisisi bya vuvabyi lebyi nga xi thyaka vito hi ku helela.

Hakelo ntsena leyi kombeliwaka i dola yin'we ya xikombiso — ku nga ri tanihi ku hakela ntirho, kambe tanihi vumbhoni bya ku tinyiketela loku hi ku avelanaka eka mfuwo wa ku languta, vutshembeki ni vuhlayisi.

Ferdinando